

om Dem, ret fornøiet og lykkelig. Lad Deres Venskab i dette Aar være det samme gode varme Venskab, hvormed De saa længe alt har glædet Deres taknæmmelige

Marie Pram.

(Fortsættes).

De ældste Led af Familien Undal (Undahl) i Norge.

Af E. A. Thomle.

IV. Anders Jonssøns Børn.

3. *Berthe Andersdatter (Undal)*. Hun var født paa Underøen c. 1633 og † i Skien 1661 (begr. 31 Aug. s. A.) ved 28 Aar gl. Hun blev c. 1652 gift med Borgermester i Skien Peder Jenssøn, der var født c. 1613 og † i Skien 1676 (begr. 5 Juni s. A.) 63 A. gl. Skifte efter Berthe Andersdatter holdtes i Skien fra 26—29 Marts 1667, men sluttedes først 15 Decbr. 1668. Boet viste en Indtægt af 19106 Dlr. 2 Mk. 9 Sk., medens den Boet paahvilende Gjæld udgjorde 8715 Dl. 2 Mk. 16 Sk., saaledes at den beholdne Formue blev lidt over 10000 Rdl., en ganske betydelig Formue efter den Tids Forholde. Peder Jenssøn var ogsaa en driftig og flink Forretningsmand, der drev betydelige Træløst og Sagbrugsforretninger i Skien og Telemarken. Han havde først været Foged i Øvre og nedre Telemarken, nemlig fra Januar 1645 til 1650¹⁾ eller 1651 og boede som saadan paa Gaarden Romenes i Hollens Prestegjeld; nedsatte sig derefter som Borger og Handelsmand i Skien, hvor han i Juni 1653 var Raadmand og 1657 blev Borgemester. Da Magistraten i Skien ved kgl. Befaling til Statholderen af 24 Marts 1666 blev reduceret til en Borgemester og 4 Raadmænd, erholdt Peder Jenssøn 21 Marts 1667 Confir. paa sin Bestalling som øverste og efter Reductionen ældste Borgemester fremdeles at nyde og betjene. Han var i Aarene 1656—1658 oftere konst. som Lagmand ifølge kgl. Befaling under de virkelige Lagmænds Fravær

¹⁾ Bratsbergs Lensregnskaber Nr. 409 og 411 i N. Rigsarchiv.

og Forfald. I 1661 var han Medlem af den almindelige Lands-commission for Tønsberg Lagdømme og var i 1662 blandt de norske Kjøbstæders Commiterede, der i Kjøbenhavn forhandlede med Regjeringsautoriteterne om Norges finantsielle Stilling og Kjøbstædernes Privilegier. I 1669 ansøgte han om Afsked fra Borgermesterembedet og blev 23 Sept. s. A. forløvet fra samme samt for alle fremmede Formynderskab „som Loven hannem ei udi Særdeleshed tilholder at forestaa; jtem at hannem udj Byens Skatter og Contributioner ei høiere paalægges, end hannem efter sin Middel og Formue lige med andre billigen kan tilkomme.“¹⁾ Peder Jenssøn fører i sit Segl dels et simpelt Bømærke, dels en Haand der holder en Blomst. Vaabenet er vistnok selvlavet. Han kan muligens have været fra Baahuslen. Thi paa Skiftet efter ham heder det til Slutning „Til Bedste Godset i Baahus Lehn efter sl. Hr. Jens Knudsen“. Dette kunde derfor muligens være Borgermesterens Fader. Nogen Hr. Jens Knudssøn i Baahus Len kjendes imidlertid ikke.

Peder Jenssøn var, da han egtede Berthe Andersdatter Enkemand. Han var 1) gift antagelig omkring 1645 med Maren Halvorsdatter, † i Juni 1652, Datter af den rige Halvor Nilssøn i Skien og Anna Jacobsdatter (der senere blev gjengift med Lagmand og Assessor i Overhofretten Claus Anderssøn¹⁾). I dette Egteskab havde Borgermester Peder Jenssøn kun en eneste Søn Halvor Pederssøn. Efter Berthe Andersdatters Død blev han 3) gift i Skien 9 Juli 1665 med Enken Anna Maria Wulffs — eller Wulfgangs — datter, † i Skien 1712. Da Peder Jenssøn døde, var Boet allerede gaaet adskilligt tilbage. Han eiede vistnok en stor Mængde faste Eiendomme omkring Skien, i alt taxeret for henved 8000 Dlr., et Hus i Skien, som han selv beboede, taxeret for 700 Rdl., en Kornhave paa Li, taxeret for 60 Rdl. og mindre do., taxeret for 40 Rdl., et gammelt Hus i Pustervigen, $\frac{1}{64}$ Part i Compagniskibet „Maria“, taxeret for 200 Dlr., Last, Tømmer, Bjelker og Deler for 2998 Dl. 4 Sk., en Saug ved Byen nest Dammen, taxeret for 1300 Dl., en Grob-Saug, taxeret for 1200

¹⁾ Aabne Breve 1669 i N. Rigsarchiv.

Dr., Rendesund Saug taxeret for 700 Dlr., Tved Saug i Mælum o. s. v., ialt en Formue, taxeret for 19384½ Dlr. 14 Sk. foruden 2000 Dlr. udestaaende Fordringer, af hvilke en Del vare usikre. Men Gjælden udgjorde 17565 Rdl. 1½ Mk., saaledes at den hele gjenværende Formue alene blev lidt over 1800 Dlr. Blandt Gjælden var dog en Del af de ældre Børns mødrene Arv, der ikke udgjorde mindre end over 6000 Dlr. Efter Peder Jenssøns Død egtede Enken Anna Maria Wulfsdatter 2) i Skien 2 Febr. 1679 Præsident i Christianssand Berthel Lauritssøn Scheving, født c. 1635, † i Skien c. 1682, maaske Søn af den Lauritz Scheving der forekommer som Borger i Kjøbenhavn. Berthel Scheving blev 7 Juni 1655 Student fra Roskilde Skole, deltog 1658 i Kjøbenhavns Forsvar mod Carl X Gustav og var derefter Fuldmægtig hos Christian Lindenow, der fra 1664 var Amtmand over Agdesiden. Den 22 Decbr. 1665 erholdt han tilligemed Fogden Peder Stephenssøn Statholder Gyldenløves Fuldmagt til at forestaa Bortsalget af Krongods i Agdesidens og i Lister og Mandals Amt samt var tillige i mange Aar Provincialprocureur i Christianssands Stift. Den 25 Novbr. 1669 blev han Vice-Præsident i Christianssand med Ret til at succedere Præsidenten Nils Pederssøn, dog uden Løn. Da Præsidenten imidlertid „var betaget baade Mælet, Fornuft og den høire Side“ og saaledes vel var rammet af et Slaganfald, saaledes at han ikke selv kunde bestyre Embedet, maatte Scheving udføre hans Forretninger. Desuagtet søgte Ide, Præsidentens Kone, 3 Juni 1670 om til sig og sine umyndige Børns Underholdning at erholde kgl. Confirmation paa den Manden 22 Marts 1665 givne Bestalling som Præsident med Ret til at hendes Mand skulde beholde sin Løn ubeskaaret saalænge han levede og hun efter hans Død et Naadsensaar. Samtidigt søgte hun ogsaa Confirmation paa at maatte beholde Odderøen¹⁾, som

---

¹⁾ Odderøen var 5 Sept. 1647 bevilget Thomas Rasmussøn, Tolder i Flekkerøen, istedetfor Gaarden Grim af Skyld 2 Huder, som han tidligere havde havt i Fæste, men som ved Byens Anlæg var skjænket Christianssands Borgere til Bymark. Senere havde Præsident Nils Pederssøn tilforhandlet sig Odderøen, der skulde være skilt fra Gaardene Grim og Eg, hvorhos han

Manden havde købt af Kronen, med Ret til af hvert Skib, der benyttede de af Nils Pederssøn der anbragte Ringe og Landtoug, at oppebære $\frac{1}{2}$ Dlr. i Ringepenge. Andragendet blev anbefalet af Gyldenløve 1 Aug. s. A., og under 12 s. M. erholdt Konen ogsaa den ansøgte Confirmation¹⁾. Hermed var naturligvis ikke Berthel Scheving tilfreds, hvorfor han ogsaa 28 Juni 1670 erholdt Tilladelse til at reise til Kjøbenhavn²⁾ og herfra indgav han 2 Novbr. s. A. Andragende om, at han maatte erholde Embedets halve Løn, saalænge Nils Pederssøn levede, og den hele, naar han døde, hvorhos han med Hensyn til det Konen tillagte Naadsensaar mente, at dette kunde gaa op i op med det Aars Løn, Præsidenten havde oppebaaret den Tid, han uden Godtgjørelse havde forrettet Embedet. Ogsaa dette Andragende blev anbefalet af Gyldenløve og 14 Decbr. 1670 blev ogsaa Scheving udnævnt til virkelig Præsident i Christianssand med Ret til at oppebære Embedets halve Indtægt, saalænge Nils Pederssøn³⁾ levede og efter hans Død den hele. Under 6 Sept.

---

10 Marts 1665 fik kgl. Confirmation paa at maatte have Ret til at oppebære $\frac{1}{2}$ Rdl. for hver Reise af de Skibe, der benyttede de af ham i Klipperne og Skjærene indrettede Ringe og Landtoug.

¹⁾ Cancelli Indlæg og Aabne Breve 1670 i N. Rigsarchiv,

²⁾ Norske Missiver 1670 i N. Rigsarchiv.

³⁾ Om Nils Pederssøn findes nogle Oplysninger af Doktor Johan Scharffenberg i en Afhandling „Bidrag til Botanikens Historie i Norge“ (Nyt Mag. f. Naturv. Bd. 40). „Hæderlig og Høilærde Licentiat“ Nils Pederssøn blev i 1651 ansat som Stadsmedicus i Christianssand og fik 13 Aug. 1651 tillige Bevilling til at oprette et Apothek sammesteds samt Eneret til at falholde fransk og spansk Vin samt Brændevin, dog mod sedvanlig Told. Den 26 Juli 1656 fik han Confirmation paa sine Privilegier og derhos bevilget Fritagelse for borgerlig Tyng. Den 8 April 1659 blev han — under Krigen med Sverige — Feltmedicus ved Hæren søndenfjelds og fik efter dennes Slut 6 Mai 1661 atter ny Confirmation paa sine Privilegier. Da han til Undersaaternes Gavn havde under Hænder et norsk Herbarium, fik han 26 Juni s. A. fra Phil. Jacob Dag bevilget Førstebygsele og Tredieaarstagen af alle Kirkens Gaarder og Jorder i Agdesidens og Bratsbergs Lene, saa og 2 Rdl. aarlig af hver Hoved og 1 Rdl. af hver Annekskirke sammesteds samt hans Hustru og Børn, om de overlevede ham, et Naadsensaar. Den 17 Sept. 1663 blev han Directeur for Commencien og Kjøbhandelen i Christianssands By samt Stavanger By og Stift og til Løn erholdt han de 2 Parter af Accisen samt fik Confirmation paa Vinhandelen i Christianssand. Den 22 Marts 1666 blev han tillige Byens første Præsident og Directeur for Manufacturerne sammesteds dog med Fritagelse

1671 fik han ogsaa efter Præsident Nils Pederssøn, der stadig var sengeliggende og derfor „utjenlig“, Direktionen over Perlefangsten i Christianssands Stift¹⁾. I 1674—76 havde han forpagtet Sigt og Sagefaldet af Nedenes Fogderi²⁾. I 1680 giftede Scheving sig, som anført, med Peder Jenssøns Enke, hvorfor han 1 Juli s. A. tog Afsked som Præsident og flyttede til Skien, uden forinden at gjøre rigtig Regnskab for sine Oppebørseler i Christianssand, hvorfor Borgermester og Raad her 17 Marts 1682 androge om, at det maatte befales ham at begive sig til Christianssand for at klarere sine Regnskaber. Gyldenløve fik ogsaa 12 April s. A. Ordre til at udnævne en Commission, der

for Dommerforretningen. Som Løn fik han s. D. Halvparten af Accisen og hvis Byens Øvrighed ellers nyder samt til at lønne Betjentene med 1 Skilling danske af hver Dalers Værd, som Trælsten solgtes for til Fremmede, og hans Hustru og Børn et Naadsensaar. Præsidentembedet tiltraadte han dog først 5 April 1666. Da den ham 26 Juni 1661 givne Benaadning udløb 2 Marts 1664, fik han 5 Febr. 1666 Bevillingen fornyet til 2 Marts 1666 og siden skulde han for sin Livstid aarliggen nyde Førstebysgel og Tredieaarstage af alle Kirkens Jorder og Gaarde i Stavanger Lagdømme og af hver Hovedkirke aarlig 2 og af hver Anneks Kirke 1 Rdl. og hans Hustru eller Børn et Naadsensaar. Den 10 Marts 1665 fik han, som nævnt, Odderøen til Odel og Eie og 16 Aug. s. A. Overopsynet med Perlefangsten i Stavanger Stift. Endelig fik han 5 Marts 1666 Skole- eller Degnepengene kaldet — af somme Gaarde 4 Sk. og af andre 2 Sk. — „af de vesterlandske Amter“ under Stavanger Stift, der tidligere havde ligget til Trevals skolen i Stavanger, til en Navigationsskole i Christianssand. Biskop Tausan klagede imidlertid i Juni 1671 herover, idet Skolen ikke længere havde de fornødne Midler til sin Opretholdelse, idet han forment, at der „dog ingen Navigationsskole er oprettet“. Han søgte derfor om at Degnepengene atter maatte lægges til Skolen i Stavanger, som fra Arils Tid Tilfældet efter Christian IV.s Brev af 19 Juni 1639, og at Nils Pederssøn maatte befales uden Ophold igjen at levere tilbage til Skolen hvad han havde oppebaaret. Under 20 Juni s. A. blev det ogsaa bestemt at Degnepengene igjen skulde følge Skolen. Da baade Nils Pederssøn og hans Enke i 1686 vare døde og Præsidenten havde oppebaaret en temmelig Summa Penge af Byens Midler uden at have efterladt sig noget til Dækelse uden et lidet Træhus i Christianssand, foresloge Gyldenløve, Moth, Brandt og Wibe i deres Erklæring af 9 Juni 1686 at Byen skulde beholde dette som Arresthus samt derhos Odderøen, som Enken før sin Død havde overdraget til andre, førend hendes Mands Gjæld til Byen var betalt. Ved de under 15 Juni 1686 Byen meddelte nye Privilegier bifaldt ogsaa Kongen Forslaget. Om Præsident Nils Pederssøns Forgjørelse af en Troldkvinde i Christianssand se Retspr. 2130 f. 27 ff.

¹⁾ Aabne Breve 1671 i N. Rigsarchiv.

²⁾ Nedenes Fogedregnskab 1683.

kunde dømme mellem Magistraten og Scheving. Heller ikke for sine Oppebørseler som Provincialprocureur i Christianssand Stift havde Scheving aflagt Regnskab, hvorfor Gyldenløve 28 April 1683 fik Befaling til at lade Scheving komme til Kjøbenhavn for at gjøre Rigtighed for sin Stilling som Fuldmægtig for Generalprocureur Peder Scavenius i Christianssand og Stavanger, hvilket han havde været i mange Aar uden at gjøre nogetsomhelst Regnskab¹⁾. Da han havde bosat sig i Skien, ansøgte han 30 Juli 1681 om at blive udnævnt til Commerce-Commissarius i Skien. Han paaberaabte sig her at han i 10 Aar har været Præsident i Christianssand „indtil samme Charge blev reduceret“ og at han i 1675 havde tilbragt Kongen „en fra Fjenden (tagen) anseelig Saltføring af nogle Tusind Rigsdalers Import“²⁾. Til Commerce-Commissarius udnævntes han under 20 Aug. 1681, hvorhos han samtidigt blev tillagt Rang som Landcommissærer. I 1683 maa han være død. I alle Fald var han afgaaet ved Døden før 1 Decbr. 1683, da Boet, der var i slet Tilstand, skulde stilles til Auction³⁾. De økonomiske Forholde var saaledes vistnok ikke særdeles gunstige, uagtet han siges at have giftet sig med en „bemidlet Enke“. Tildels var det ogsaa vanskelige Tider for Trælshandelen. Anna Maria Wulfsdatter fik derfor ogsaa 27 Aug. 1677 4 Aars Moratorium for sine Creditorer mod at stille Caution paa Grund af de mislige Tider for Trælshandelen⁴⁾. Det var formodentligt i denne Anledning at hun 14 Sept. s. A. pantsatte Gaardene Bolvig, 8 Huders Skyld, i Solums Prestegjeld tilligemed underliggende Ørvig, af

¹⁾ Norske Missiver 1683 i N. Rigsarchiv.

²⁾ Cancelli-Indlæg 1681 i N. Rigsarchiv. Det var formodentligt den samme Ladning svensk Salt, som Lagmand Laurits Andersson Undal tillægges Æren for at have erhvervet og confisceret. Han holt i 5½ Aar en Betjent til Sammes Opsyn og Salg, hvorfor denne i Regnskabet var beregnet en Løn af 109 Rdl. Deraf vilde Rentekammeret blot godtgjøre de 50 Rdl., men ifølge Ansøgning fra Undal blev det ved kgl. Resol. af 14 Marts 1699 bestemt, at han skulde godtgjøres Resten 59 Rdl. da han selv ingen Godtgjørelse havde beregnet sig for sit Arbeide uden almindelig Kjøbmand Lagie (Rentekammerets søndenfj. Resol. 1699 i N. Rigsarchiv).

³⁾ Norske Missiver 1 Decbr. 1683 i N. Rigsarchiv.

⁴⁾ Norske aabne Breve 1677 i N. Rigsarchiv.

Skyld 2 Huder, til Christopher Schurmann i Skien, der transporterede sin Panteret til Halvor Sørenssøn Borse¹⁾, som 8 Sept. 1686 gjorde Indførsel i Gaarden, hvilket blev kgl. confir. 15 Oct. 1687²⁾, uagtet Bolvig og Ørevig af Skifteretten paa Auction var bleven solgt til Christen Haraldssøn Klyve, der 30 Juli s. A. havde faaet kgl. Confirmation paa Skjødet³⁾).

Enken Anna Maria Wulfsdatter levede efter Schevings Død endnu mange Aar i Skien i meget smaa Omstændigheder. Skiftet efter hende foretoges her 10 Sept. 1712, men Boet, der kun eiede en Gaard i Skien og noget Indbo, var fallit, saa at der intet blev igjen til hendes dalevende Børn og Børnebørn⁴⁾).

Berthe Andersdatter havde i sit Egteskab med Borgermester Peder Jenssøn 5 Børn, der samtlige levede ved Moderens Død, nemlig: 1) Anders Pederssøn Scheen, født i Skien c. 1652, opkaldt efter Morfaderen; † som Stiftsprovst i Christianssand 17 Aug. 1697 (begr. i Christianssand Domk. 28 Aug. s. A.) „meget hastelig og uformodentlig“⁵⁾). Efter Moderens Død blev han taget i Huset hos Morbroderen Mag. Jonas Undal, der da var Capellan og Rector i Christianssand. Af denne modtog han Information saavel hjemme som i Skolen, indtil han, som det siges, „blev forsendt til andre Steder“, hvilket her formentlig vil sige, at han blev sat i Christiania Skole, fra hvilken han 24 Sept. 1672 blev Student ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han valgte Pro-

---

¹⁾ Han var Søn af Sogneprest til Hjartdal i Telemarken Søren Hanssøn Borse. Halvor Borse var i 1675 Forpagter af Holdens Jernverk, søgte i 1677 om at blive Vice-Raadmand i Skien i Peder Rasmussøns Sted, der selv for Svaghed og Alderdom ei sit Embede kunde betjene. Senere blev han Assessor i Bergamtet nordenfjelds, fik 7 Juli 1688 Rang og Sæde med Assessorerne i Overhofretten og blev Commerceraad. Han blev begravet i Solum 14 April 1701. Han var gift 1) 1670 (Bevilling af 26 Sept. s. A.) med Inger Gjertsdatter, Datter af Gjert Claussøn i Skien og Anna Gundersdatter) der døde paa Holdens Jernværk 1675, hvor Skifte blev holdt 20 Mai s. A. Med hende havde han en eneste Søn Søren Halvorssøn Borse. 2) i Christianian 28 Januar 1675 med Margrethe Lobes, Datter af Slotspresten i Christiania Jochum Lobes.

²⁾ Norske aabne Breve 1687 i N. Rigsarchiv

³⁾ Norske aabne Breve 1687 i N. Rigsarchiv.

⁴⁾ Skiens Skifteprotokol, Retsprotokol Nr. 2890 f. 596 i N. Rigsarchiv.

⁵⁾ Christianssands Stiftamtsskrivers Regnskaber 1687—90.

fessor Ole Borch til sin Privatpræceptor¹⁾. I 1675 tog han her Magistergraden ved 2de Disputatser: Diss. philosophica de nutritione animalium, Kjbhn. 1675 4. og Diss. philologica de dextera, Kjbhn. 1676 4²⁾. Men hans Promotion findes ikke indført i Universitetets Matrikel, der overhovedet Intet har om, at der det anførte Aar har fundet nogen saadan Sted. I Begyndelsen af det følgende Aar maa han være vendt tilbage til Christianssand. Endnu 25 Januar 1676 opholdt han sig i Kjøbenhavn, da han skriver, at han om 6 Uger vil begive sig paa Hjemreisen. I Marts Maaned har han vel derfor været i Christianssand, hvor han antoges til Morbroderen Mag. Jonas Anderssons Huscapellan og i hvis Hus han boede, indtil han giftede sig. Den 10 Juni 1676 oprettede han med Morbroderen en Contract, ifølge hvilken han som hans Capellan skulde have 100 Rdl. aarlig og Kost og Kammer i Sogneprestens Hus saalænge han forblev i enlig Stand. Desuden forpligtede han sig til, om Undal døde, at give Enken 300 Rdl. aarlig i Pension af Kaldet og om hun skulde dø forinden, hendes efterladte Børn i 6 Aar det samme Beløb. Kort efter maa han paany have begivet sig til Kjøbenhavn, hvor han var 8 Juli s. A., for at søge kgl. Confirmation paa sin Bestalling som Capellan og med en Ansøgning fra Morbroderen om at erholde Ret til at succedere denne i Embedet. Dette opnaaede han ogsaa, idet han 25 Juli s. A. erholdt kgl. Confirmation som Capellan hos Undal „formedelst dennes tilstundende Alder og sit Kalds store Besværing saavel udi Byen foruden ved fire Sogne“ med Ret til at succedere Sognepresten i Embedet, naar denne ved Døden maatte afgaa eller Embedet paa anden Maade maatte blive ledigt. I Bestallingen heder det derhos, at han skulde bistaa Undal „saavel i Byen som uden“ „foruden den Capellan, han udi Byen haver“³⁾. Det kan derfor ikke være tvivlsomt, at Scheen blot udnævntes

¹⁾ S. Birkel Smith, Kjøbenhavns Universitets Matrikel, II. S. 36. Til med Thrap (Christianssand Stifts Prester, S. 71) at antage, at Indførelsen skulde være urigtig, er der vist ingen Grund.

²⁾ Worms Lexikon, II. S. 329.

³⁾ Aabne Breve 1676 i N. Rigsarchiv.

til Undals personelle Capellan¹⁾. Scheen opholdt sig nu i Kjøbenhavn til Vaaren 1677. Den 17 Febr. d. A. var han endnu i Kjøbenhavn, da han skriver til Morbroderens Kone, at de kan vente ham om 6 Uger. Han vilde da reise lige til Stavanger (hvor Biskoppen residerede) og siden bede om 3 Ugers Frihed, for at reise til Skien „at efterse, hvor Stifmoder har handlet“. Men af fælles Venner blev han overtalt til at opsætte Reisen, saa at han endnu 31 Marts ikke var kommet fra Kjøbenhavn. Da han omsider kom hjem og var bleven ordineret, fik han efter Contracten sin Bolig i Sogneprestens Hus, indtil han c. 1680 giftede sig med en Søster af Morbroderens Kone, hvorefter han nogle Aar boede hos Svigermoderen, efter hvis Død han baade fik Midler og hendes Hus i Christianssand. Den 31 Aug. 1678 blev han af Biskop Tausan — med Bibehold af sit Capellani — beskikket til Rector ved Christianssands Latinskole efter den suspenderede Morten Anderssøn og erholdt derpaa 23 Oct. s. A. kgl. Confirmation²⁾. Morten Anderssøn førte imidlertid Klage herover, hvorfor ogsaa Biskopen 16 Marts 1680 fik Befaling til paany at indsætte Morten Anderssøn i Embedet³⁾ og

¹⁾ Residerende Capellan i Christianssand var paa denne Tid Hr. Søren Isachssøn Friis, der 10 Mai 1665 var bleven udnævnt til dette Embede efter Mag. Jonas Undal. Friis fik 16 Novbr. 1670 Confirmation paa sin Bestalling og døde først 1691, da Ole Hanssøn Bagger, der i 12 Aar havde været Collega og siden i 5 Aar Cantor og Klokker i Christianssand, 8 Aug. s. A. blev Capellan i Christianssand i afdøde Hr. Søren Isachssøns Sted.

²⁾ Norske aabne Breve 1678 i N. Rigsarchiv.

³⁾ Morten Anderssøn havde først været ansat i Nakskov, var derfra i 1670 kommen til Christianssand, hvor han i 3 Aar privat havde undervist Stedets Børn. Han søgte 17 Juli s. A. Vice-Statholderen Hans Juel — der tillige var Stiftamtmand i Christianssand — om at blive Rector ved Latinskolen, da han havde Lyst til at undervise og Skolen i Christianssand, siden Borgmester Jens Rasch den kvitterede, „ichun af en (er) bleven opvartet som ene hos 40 eller 50 Discipler, af ulige Profect, lidet eller intet kan udrette“. Juel recommenderede Ansøgningen 13 Aug. 1673 til Biskoppen, der 31 Oct. beskikkede Morten Anderssøn til Rector i Christianssands latinske Skole „der nogle Aar haver været vacant fornemmeligen for Manquement af Indkomme til Rectors Løn og Underholdning.“ Bestallingen blev confir. af Kongen 26 Mai 1675. Efter at være afsat som Rector i Christianssand, reiste han til Kjøbenhavn, hvor han „var en af Politimesterens Tjenere og for nogle Aar siden der skal være død“ (Christianssands Stiftamtskriverregnsk. 1687--90).

da Scheen igjen 7 Mai s. A. androg om at beholde Rectoratet, blev det af Kongen resolveret, at Morten Anderssøn skulde forblive i Embedet, indtil han ved lovlig Proces og Dom var dømt derfra. Morten Anderssøn blev derefter indstævnt for Capitlet og ved Dom af 16 Decbr. 1680 dømt fra Embedet, hvorefter Biskop Tausan 26 Marts 1681 atter fik Ordre til at indsætte Scheen i Rectorembedet, som han derefter forestod, indtil han i 1691 blev Stiftsprovst og Sogneprest i Christianssand efter Mag. Jonas Undal, da Tobias Jenssøn 12 Sept. s. A. udnævntes til Rector¹⁾. Rectoratets Indtægter vare ikke store. Den bestod alene i en Del af Førstebyggselen og Tredieaartagen af Kirkerne i Agdesiden. Ved kgl. Rescript af 22 Marts 1672 var nemlig denne henlagt til Christianssands Kirke og Skole og deres Betjentes Løn. Heraf faldt der 80 Rdl. aarlig paa Rector. Men da der nogle Aar senere bestemtes, hvor meget hver Hud skulde give i Førstebyggsel, kom den samlede Indtægt af Førstebyggselen og Tredieaarstagen ikke til at udgjøre mere end 40—50 Rdl. aarlig. Paa Grund heraf fik Scheen Magistratens Tilladelse til at oppebære det hele Beløb. Han søgte derhos Kongen om Forbedring i sin Løn²⁾ og under 20 Novbr. 1686 blev det derfor bestemt, at Lectoratet i Stavanger ved Lectoren Mag. Mats Tausans Død skulde være ophævet og dets Indtægter saavel som al Rettighed, som hidtil særlig havde ligget til Capitelsbetjentene i Stavanger, skulde henlægges til Christianssands Kirkes Opbygelse, indtil denne var færdig og siden deles mellem Rector scholæ og Capellanen i Christianssand, saaledes at Rector skulde nyde de $\frac{2}{3}$ Parter og Capellanen $\frac{1}{3}$ Part. Og dersom Christianssands Skole skulde blive saa stor, at en Lector skulde behøves, skulde et Lectorat oprettes af Rectoratet i Stavanger, naar Tjenesten der blev ledig. Da imidlertid Christianssands nye Kirke først blev færdig 1696, er det ikke sandsynligt, at

¹⁾ Tobias Jenssøn havde i 10 Aar været Collega i Christianssand Skole, da han søgte Rectoratet. Han fik et godt Skudsmaal af Biskop Jersin. (Cancelli Indlæg 1691)

²⁾ Christianssand Bispesearchiv Nr. 14 c i N. Rigsarchiv (Skr. af 23 Marts 1708 fra Rector Tobias Jenssøn).

Scheen har faaet noget godt af denne kongelige Bevilling¹). I 1690 siger han i alle Fald, at han i de 13 Aar han som Vice-Pastor havde betjent Christianssands Kald „har jeg ei nydet videre af Sognepresten end en ringe Capellans Løn uden nogen Besværing for Menigheden. Rectoratets aarlige Løn haver siden den kgl. Forord. om Førstebørsler udgik, været 63 a 64 Rdl. — og det er vitterligt, at min Tilstand formedelst den saare ringe Indkomsts Skyld, som jeg af begge mine Functioner haver, er meget slet“²). Hvorledes Scheen har været som Rector er det ikke let at komme paa det Rene med. Thi vistnok giver baade Borgerskabet og Magistraten ham det bedste Skudsmaal, men noget anderledes lyder Dommen over ham fra Eftermanden Tobias Jenssøn. Under 30 Decbr. 1680 erklærer Borgerne, at Scheen har forvaltet Rectoratet saaledes, „at vores Ungdom mærkelig blev forfremmet til Guds Ære og Menighedens store Gavn og Tjeneste“, medens Magistraten under 29 Marts s. A. siger, at han „ei alene vores latinske Skole saaledes ved Lærdom og god Skik haver opbragt, at samme Skoles Tilstand, som ved den andens Uflid og Udyd var moxen øde og gjort til intet, er nu for Gud og Mennisker bleven behagelig; mens endog ved sin store Vinskibelighed givet enhver fuldkommen Forsikring om vores Ungdoms fornøielige Profect til det Eruditions Maal, som vel beskikkede Trevials skoler andre Steder er foresat“³). Endnu i 1691 synes baade Magistraten og Borgerskabet at være overmaade vel fornøiet med ham. De anbefalede ham da under 27 Aug. til Sogneprest efter Undal, da han i 14 Aar havde været Capellan og Rector og i denne Tid „betjent denne Menighed med saadan Tækkelighed og berømmelig Flid, at han vores

¹) Kirkens økonomiske Forholde vare i det Hele vistnok ikke gode. Den manglede adskilligt Inventarium, der burde findes ved Stiftets Cathedral. Saaledes havde den endnu ikke 1695 havt Midler til at skaffe sig „en Bispe- eller Chorkaabe og 2 Messeskjorter“, der efter Ordinantsen skulde bruges ved Præsteordinationer, hvorfor Stiftamtmand Tonsberg og Biskop Dr. Munch den 12 October s. A. fik Befaling om „at lægge et Sammen-skud paa Kirkerne i Christianssands Stift til sammes Anskaffelse. (Norske Missiver 1695)

²) Christianssand Contributionsregnskab 1664—1700 i N. Rigsarchiv.

³) Cancelli-Indlæg 26 Marts 1681 i N. Rigsarchiv.

hjertelige Kjærlighed sig haver tilvunden¹⁾. Derimod forklarer Eftermanden Rector Tobias Jenssøn i en Retssag mod ham, der forhandlede paa Capitlet i 1699, at da han antog Skolen efter Scheen, var Tilstanden meget slet „saa at den salig Mand alene havde, da han kvitterede Skolen, tvende Disciple i sin Lectie, som var Austen Olsen og Anders Arelsen, af hvilke han efterlod mig den ene, nemlig Austen Olsen, som jeg dimitterede til Academiet og nu er Capellan til Christianssands Annexer og denne Dag sidder og betjener denne Ret. Saa og haver Hans Høiærværdighed Biskopen befundet, at her er ikke en Skilling Beneficium her ved Skolen, hvorover de fattige Disciple, som Rector ved sin Antrædelse i Embedet Ao. 1691 maatte transferere af den nederste Lectie, eftersom de Disciple i de tvende mellemste Lectier varø baade ganske faa og neppe over en eller tu, saa og hartad ligesaa udygtige som de i den nederste Lectie til Translationen, hvorover de Disciple, som saaledes af Sinkelectien blev transfererede, maatte ved Aar og Alders Tiltrædelse, da de skammede sig ved at betle længer paa Dørene, nødes til at kvittere Skolen formedelst Mangel paa Livsmiddel og at give sig (til) Skibs eller andensteds. Ellers haver Rector havt en og anden af Godtfolks Børn paa Landet under sin Information og dennem og til Academiet dimitteret og haver endnu i sin Lectie baade den sl. Sogneprest Mag. Anders Søn og andre Godtfolks Børn²⁾. Man tør dog maaske ikke lægge for megen Vægt paa denne Udtalelse, da den er anbragt til eget Forsvar. Efter Jonas Undals Død tiltraadte Scheen Embedet som Sogneprest til Christianssands Domkirke, hvorpaa han fik kgl. Bestalling 12 Sept. 1691. Han indsattes i Embedet af Biskop Jersin 18 October s. A. og bekikkedes 19 s. M. til Præpositus i Christianssands Stift (Stiftsprovst). Han kaldes ogsaa Vice-Lector og fungerede stadig som Biskop i den virkelige Superintendents Fravær eller Forfald. Da han havde tiltraadt Sogneprestembedet i Christianssand, fik han en ubehagelig Strid med Undals Enke, der var Søster af

¹⁾ Cancelli-Indlæg 1691 i N. Rigsarchiv.

²⁾ Christianssand Capitelbog 1699. Christianssand Bispearchiv 2 c i N. Rigsarchiv.

hans Kone. Som allerede tidligere omtalt havde Scheen, da han ansattes som Capellan hos Undal, i 1676 oprettet en Contract med denne, hvori han blandt Andet ogsaa forpligtede sig til at give Enken 300 Rdl. om Aaret m. m., hvorimod han i Løn af Undal skulde have 100 Rdl. om Aaret. Som det synes har Scheen imidlertid ikke erholdt udbetalt hvad han saaledes tilkom hos Undal, medens hans Arbeide for denne stadig tiltog, hvilket foranledigede, at han — som Mag. Jonas's Enke siger — i 1683 offentlig paa Prædikestolen frasagde sig at prædike og indgik paa at lade sig nøie med 52 Rdl. om Aaret, mod efter Undals Død kun at svare Enken 200 Rdl. aarlig. Kort efter at han derfor havde tiltraadt sit Embede som Sogneprest i Christianssand, indgik han med Enken under 4 Januar 1692 en Contract, hvorved han forpligtede sig til fra 1693 Aars Begyndelse at svare Enken 200 Rdl. Deraf skulde hun oppebære de 100 Rdl., som Byen gav Presten i fast Løn, og Resten skulde hun erholde saaledes, at hun af Offeret skulde udbetales 30 Rdl. til Jul, 22 Rdl. til Paaske og 22 Rdl. til Pintse samt naar Smørreden erlagdes af de 2 øverste Sogne 5 Fjerdinger Smør for 15 Rdl. og Resten af Korntienden med 7 Tønder Korn in natura. Desuden skulde Enken have Hålvdelen af Oddernes Prestegaard og dens Avl fra Paaske 1692 og hvis hun døde inden Aarets Udgang, skulde hendes Børn have 200 Rdl. aarlig i 2 Aar. Derimod skulde Scheen i Naadsensaaret oppebære 250 Rdl. foruden Trolovelsespengene i Christianssand. Denne Contract var ganske urimelig for et Kald som Christianssands, hvorfor ogsaa Biskop Munch betegner den for saa stor „som hverken i Danmark eller Norge er hørt“, saa at Loven den „end ikke nogen Bispeenke tilstaar“. Scheen fandt sig derfor ogsaa snart brøsthølden ved Contracten og indsendte derfor 4 Januar 1695 en Ansøgning til Kongen om at faa forordnet en Provsteret til at bestemme Pensionens Størrelse, idet han anførte, at han i 14 Aar havde opvartet Skolen og Kirken og havde før han kjendte Kaldets Indtægter indgaaet en Contract med Enken, hvorefter hun skulde have 200 Rdl. aarlig, hvilket han ogsaa nu i 2 Aar siden hendes Naadsensaar udløb havde betalt. Men da han

maatte holde en særdeles Capellan samt sad med mange smaa uopfødte Børn, saa kunde han ikke længer uden sin Ruin udrede Beløbet. Som Følge heraf tillagdes ogsaa 23 Novbr. s. A. Stiftamtmand Mathias Tonsberg og Biskop Hans Munch Ordre til at ligne Scheen og Præsteenken imellem, men det synes dog ikke at have ført til noget. Vistnok mødte saavel Scheen som Enken 15 Januar 1696 for Stiftamtmand og Biskop, men nogen Mægling eller endelig Slutning paa Sagen kom dog ikke istand. Scheen opgav Kaldets Indtægter til 238 Rdl. Deraf havde Capellanen Jacob Kirsebom 40 Rdl. Hans egen Løn hos Undal havde været 100 Rdl. Aaret, men denne Løn havde han aldrig erholdt og Enken erkjendte, at Undal ikke havde været istand til at udrede en saa stor Løn af Kaldet. Scheen forklarede at Undal „var en god og oprigtig Natur“, men da mig min Del i Naadsensaaret efter Hs. Maj.s Lov tilkom, har hun (∴ Enken) med en vedholden Klynken, Græden, Larmen og Sladring paa min sl. Hustru bragt det saavidt, at jeg aldeles kied og fortrædelig over slig Uro endog i dette resignerede min Ret“ og indgik paa Contracten, hvorhos han, da han mærkede „at hun maatte kvittere sin sl. Mands Gaard her i Byen, gav hende af Medlidenhed Tilladelse til at bo paa Prestegaarden med den halve Avling“. „Men hvad Taknemmelighed dette udi hende haver foraarsaget, er deraf at se, at hun saaledes har bestyrket sig i sine Indbildninger, saa min Fromhed er bleven hendes Odels og Eiendomsret, det hun disputerer mig mine Værelser i Præstegaarden, overfuser mine Folk med en skammelig Mund, ja undser sig ikke i Folks Nærværelse at overfalde mig i mine egne Værelser, naar jeg der maa være paa mit Embeds Vegne“. Sagen blev 27 Januar s. A. af Tonsberg indsendt til Kongens Afgjørelse, uden at han indlod sig paa at tage noget Standpunkt, medens Biskoppen afgjort stillede sig paa Scheens Side, idet han 31 Januar s. A. foreslog, at Anders Scheen herefter selv skulde beholde hele Prestegaarden og give Enken saadan Pension som Lovens 2den Bog foreskriver. Kongen vilde dog ikke afgjøre Sagen. Det blev derfor 14 Marts 1696 paa ny paalagt Stiftamtmand og Biskop at ligne Pensionen, men formodentlig har

de ikke kunnet komme til nogen Enighed, da Ordren paany gjentoges 28 Juli s. A. Heller ikke dette lader til at have havt nogen Virkning¹⁾. Thi alene Biskop Hans Munch efterkom Befalingen, idet han 18 Novbr. 1696 afgav den Kjendelse, at Scheen skulde være forskaonet for at svare Enken mere end 100 Rdl. aarlig, hvortil han havde erklæret sig villig, at hun skulde ryddeliggjøre Oddernes Prestegaard til førstkommende Paaske mod at tillægges en anden Præstebolens Gaarde paa 2 Huder samt af Christianssands Kirkes Midler 30 Rdl. aarlig, Halvdelen hver Paaske og Halvdelen hver Mikkelsdag. Kjendelsen blev dog paaanket af Enken til Overhofretten, der ved Dom af 19 Febr. 1697 — dog under Disens — dømte Scheen til at holde sig Contracten efterrettelig og give Enken 40 Rdl. i Procesomkostninger²⁾. Om denne Dom har endt Sagen eller om den ogsaa er gaaet til Høiesteret i Kjøbenhavn vides ikke. Mag. Peder Scheen var gift 2 Gange: 1) i Christianssand c. 1680 med Margrethe Matsdatter, † i Christianssand c. 1690, Søster af Morbroderen Mag. Undals Kone. Med hende havde Scheen 4 Børn³⁾. 2) c. 1694 i Christianssand med Maren Clausdatter (Bugge), født i Laurvig c. 1673, † i Christianssand 1712, Datter af Raadmand i Laurvig, senere Præsident og Commercedirecteur i Christianssand Claus Berthelssøn (Bugge) og Anna Lauritsdatter. Med denne Hustru havde Scheen 2 Døtre⁴⁾. Præsident Berthelsen førte store Midler med sig og Scheen siges ogsaa at have gjort et godt Gifte. Men hans økonomiske Tilstand synes ikke at have været særdeles tilfredsstillende. Efter Scheens Død blev hans Enke 2) i Christianssand gift med Borgermester, senere Præsident der Ludvig Stoud, født 1683, † i Christianssand 5 Decbr. 1719 (begr. 11 s. M.), Søn af Biskop i Christianssand

¹⁾ Cancelli-Indlæg 14 Marts 1696 i N. Rigsarchiv.

²⁾ Overhofrettens Doms og Voteringsprotokoller for 1697 samt Overhofrettens Extractprotokol for s. A. i N. Rigsarchiv.

³⁾ Børnene vare: 1) Peder, født c. 1681, † som Sogneprest til Avaldsnes. 2) Ingeborg; * med Arnt Mechlenburg. 3) Margrethe; * Michael Suhm, f. 1683, † 1749. 4) Jonas, f. 14 Marts 1691, † 15 Aug. 1759 som Sogneprest til Tjølling.

⁴⁾ Børnene vare: 1) Anna Andersdatter Scheen. 2) Birgitte Andersdatter Scheen. † i Christianssand 15 October 1720; * med Skipper Philip Arntssøn.

Stift Mag. Ludvig Stoud og 2den Hustru Sophie Angell. Med hende havde Stoud en eneste Datter, der døde 14 Dage efter Moderen. Stoud, der 20 Juli 1702 blev Student fra Christianssands Skole, 19 A. gl., og Baccalaur 16 Mai 1703, blev Borgermester i Christianssand 1709 og blev efter Maren Clausdatter Bugges Død gift 2) med Else Bolette Bircherod, født 1696, Datter af Biskop i Christianssands Stift Mag. Jens Bircherod og Ellen Dorothea Lemvig.

2) Jens Pederssøn Scheen, født i Skien c. 1654; han blev Student 19 Juli 1678 fra Roskilde Skole og Baccalaur 15 Juni 1680. Hans senere Skjæbne kjendes ikke.

3) Maria Pedersdatter; hun blev gift med Raadmand i Christianssand Hans Jacobssøn Beermand, der 7 October 1680 blev Byfoged i Christianssand efter den afsatte Jens Pederssøn. Han indstilledes til Byfoged af Statholder Gyldenløve 25 Sept. s. A., da han havde Attest fra Lagmand Laurits Anderssøn Undal for at være en skikkelig Person. Maaske han derfor tidligere har været Lagthingskriver. I 1683 blev han af Høiesteret dømt til Bøder for en urigtig Dom. Han forklarede i den Anledning, at Anders Claussøn paa Aalefjær i Topdal i mange Aar uden Borgerskab til Christianssand og derfor efter Byens Privilegier ulovlig havde drevet Brug og Kjøb Handling og nu var grebet af Beermand i at have solgt 23 Tylter lange og korte Mastebjelker til to udenlandske Skippere, hvorfor han havde lagt Beslag paa Bjelkerne og kroned dem samt forbudt Skipperne at indtage dem i Skibet. Desuden havde han i Topdalselven lige ovenfor Præstegaarden antruffet 2 Flaader med Bjelker paa 25 Tylter, som vare mærkede med Sognepresten Søren Olufssøn (Sodes) Mærke. Derefter havde han indbragt Sagen for vedkommende Sorenskriver, der 23 Maj havde confisceret Tømmeret, da Anders Claussøn havde drevet Handel uden Borgerskab og derfor ulovlig. Denne Dom var s. A. stadfæstet af Lagmanden, forsaavidt de solgte Bjelker angik. Men da Anders Claussøn under Sagen 29 Mai s. A. havde aflagt Ed som Borger til Christianssand, blev han frikjendt for Tiltalen forsaavidt de 25 Tylter i Elven angik. Ved Overhofrettens Dom af 22 Febr. 1683 blev han

ganske frikjendt, fordi han af Magistraten allerede tidligere var antaget for en Borger, men derhos givet en Maanedes Resprit med at aflægge sin Borgered, hvorom Beermand havde været fuldt vidende, da han havde været tilstede i Magistraten, men Beermand blev derhos idømt 60 Rdl. i Procesomkostninger, 30 Rdl. til Anders Claussøn og 20 Rdl. til Kvæsthuset. Desuden blev Lagmanden idømt 12 Rdl. og Sorenskriveren 6 Rdl. til Anders Claussøn samt de 24 Meddomsmænd 8 Ørtuger og 13 Mark Sølv til Kongen. Dommen blev indbragt for Høiesteret i Kjøbenhavn, men Beermand, der betids havde gjort sig færdig til Reisen, kunde ikke møde, fordi han fik kgl. Ordre til at gjøre Arrest paa Tolderen Johan Cramer og registrere hans Bo saavel som Amtsskriveren Johan Wittes og senere blev han forhindret paa Grund af at Amtmand Knophs Tjener ihjelslog Consumtions-Controlleuren i Christianssand. Han blev derfor først 20 Aug. 1683 af Høiesteret ilagt 40 Rdl. i Mulkt og senere efter en 3 Dages Stævning, som aldrig var ham forkyndt, blev Overhofrettens Dom stadfæstet. Han indgav 24 Oct. s. A. Ansøgning om at de ham idømte Mulkte maatte blive ham eftergivne og beklager sig over, at naar han vil haandhæve Byens Privilegier, møder han altid Hinder og Forfang af Borgermester og Raad. Ved kgl. aabent Brev af 17 Novbr. s. A. fik han eftergivet de ham af Høiesteret til Kvæsthuset idømte 40 Rdl. og desuden de 20 Rdl., som Overhofretten havde idømt ham. Derhos fik ogsaa de 24 Meddomsmænd eftergivet de dem ved Overhofretsdommen ilagte 8 Ørtuger og 13 Mark Sølv¹⁾. Da Magistraten i 1687 blev reduceret, blev det tillige 17 Febr. s. A. bestemt at Beermand indtil videre skulde vedblive som Byfoged.

4) Berte Pedersdatter

5) Ove Pederssøn „Mørch“, født i Skien 26 April 1661. Det var formodentlig den Broder af Konen der i 1683 opholdt sig i Huset hos Byfoged Beermann²⁾.

¹⁾ Cancelli-Indlæg og Aabne Breve 17 Novbr. 1683 i N. Rigsarchiv.

²⁾ Christianssands Contributionsregnskab 1662—1690.